

DE 'ZELFBESTUURDERS'

nam toen het beheer van hun financiën over en beperkte het deel van hun inkomen waarover zij de beschikking hielden.

★

Inzake het gehalte van het inheemse bestuursapparaat in de andere zelfbesturende landschappen in de Buitengewesten beschikken wij nauwelijks over gegevens. Wij weten slechts dat in het zelfbestuursgebied van Atjeh (een ander deel van Atjeh stond onder direct bestuur) het gezag in handen was van ruim honderd zelfbestuurders, wier inkomen, aldus de oud-BB-ambtenaar Piekaar, uiteenliep 'van enkele tientallen guldens tot bedragen van f 500 per maand en hoger, nog vermeerderd met inkomsten uit ondernemingen van land- en mijnbouw, grootgrondbezit, eigen handelondernemingen, enz.' Er was hier sprake van een 'adat-rechtelijke kaste' van erfelijke geslachten 'die door onderlinge huwelijken op velerlei wijze aan elkaar vermaagschapt waren', een kaste die bovendien niet alleen het bestuur maar ook de rechtspraak uitoefende.¹ In de jaren '30 slaagde deze kaste er ook nog in, de gehele rijstpellerij in handen te krijgen – sommige leden bezaten in hun zelfbestuursgebied een derde of zelfs de helft van alle *sawahs*.

De gehele situatie deed in Atjeh spanningen ontstaan die bij de nadering en komst der Japanners tot dramatische ontwikkelingen zouden leiden.

★

Wat in Atjeh na de verovering door Nederland gebeurde, mag men zien als een typisch voorbeeld van het effect dat de vestiging van het Nederlandse gezag op de inheemse samenleving had: de positie van de inheemse autoriteiten, op wie dat gezag ging steunen, werd versterkt. 'Alleen al de noodzaak', schrijft Nooteboom,

'nieuwe, aan het volksleven vreemde maatregelen in te voeren door tussenkomst en met behulp van *adat*-hoofden en vorsten, dwong de Westerse bestuursambtenaren, de Indonesische ambtsdragers met hun prestige bij te staan en overal waar bespreking en zelfs overreding met de stok achter de deur niet voldoende resultaat hadden, machtsmiddelen te gebruiken. Waarbij het geen verschil maakt,

¹ A. J. Piekaar: *Atjeh en de oorlog met Japan* (1949), p. 7-8.